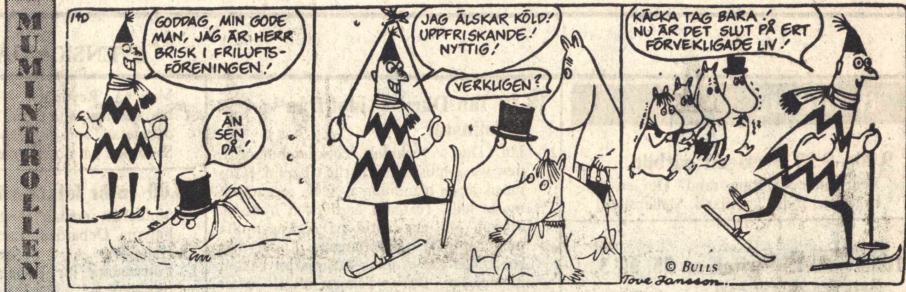

Redaktion: Marianne Fredriksson
Ingrid von Bergen

FREDAGEN DEN 21 MARS 1980

dagsrutan

— Vi kräver

att vårt behov av skor, stövlar m.m. i tillräckliga storlekar tillgodoses. Importen av tillräckliga storlekar är sporadisk, otillräcklig och vad vi kan se minskar den.

— Om en tillverkning av udda storlekar i Sverige inte kan göras ekonomiskt bärkraftig är den enda lösningen att den sker med statliga subventioner. Vi kräver att den svenska skohandeln / skofabriken på ena eller andra sättet löser denna fråga.

— Vilka är vi? Jo, styrelsen för King Size Club som är en intresseförening för kvinnor över 180 cm och män över 190 cm.

— Nu skall föreningen ha årsmöte och passar därför också på att protestera mot planerna på att införa det nya internationella mått-systemet för konfektion. Redan nu göra damkonfektion bara för kvinnor i mellängden 168 cm och en måttklass under. Med det nya systemet helt införd blir våra möjligheter att hitta konfektion i hygglig storlek ännu sämre, hävdar de långa.

Inte lätt att alltid vara störst. Foto: GEORGE KONIG

Svenska forskare lär av medicinmän:

Läkeörtens kemi analyseras

En tanzanisk medicinman tar med sig en svensk läkemedelsexpert ut till sina allra mest hemliga platser, de ställen där han finner sina läkande örter. Våra piller och hans växter kan verka långt ifrån varandra. Men där på den tanzaniska landsbygden har en bro börjat byggas mellan dem.

Så här kan scenen se ut: En liten grupp av svarta och vita; läkemedelsexperten, kemister och botanister, ger sig ut att leta växter, skära av barkbitar och gräva upp rötter, anförda av medicinmannen som kan ha kommit vandrande långa vägar i hettan till mötesplatsen.

Medicinmannen har själv med sig en del av sina mediciner i utsirade kärl av kalebass. Han berättar, med en av sina landsmän som tolk, hur han botar sina patienter.

Medicinmännen konkurrerar sinsemellan och det vanliga är att recept och metoder är en väl bevarad hemlighet som går i arv från far till son eller från mästare till lärling.

Men nu bjuder han alltså på kunskaperna, till på köpet till bleka främlingar från norr. De bleka är alla svenskar och en av dem är Gunnar Samuelsson, lektor vid institutionen för farmakognosi vid Uppsala universitetets biomedicinska centrum. I farmakognosin ägnar man sig åt att studera naturprodukter som kan användas som läkemedel, berättar han hemma i sitt tjänsterum i Uppsala.

Och det är just vad gruppen av svenskar och tanzanier gör — de letar upp och prövar verkan av de växter som används för att bota sjuka i Tanzania.

Den första expeditionen gick för ett par år sedan och än är verksamheten bara i sin början. — Men jag ser det inte alls

Vad kan vi lära av naturfolkens sätt att bota sina sjuka?

Vi har skrivit om hur läkare i USA börjat dra nytta av Navajoindianernas kunskaper om det psykiska samspelet med patienten. Men det finns exempel närmare än så:

Svenska läkemedelsexperten och botanister håller tillsammans med forskare i Tanzania på att undersöka de växter som medicinmännen använder.

En sådan utopi att vi inom 5—10 år hittar ett ämne som kan bli ett nytt och verksamt läkemedel, säger Gunnar Samuelsson, som själv är ansvarig för projektet.

Fann cancermedel

Enligt honom finns det många exempel på att moderna läkemedel utvecklats ur primitiva. Forskare i USA började på 50-talet undersöka växten Catharanthus Roseus som på Madagaskar användes som ett medel mot diabetes. De fann att bi-verkningarna gjorde den olämplig för ändamålet, men lyckades isolera två substanser som visade sig vara verksamma mot cancer. Den ena används nu mot Hodgkins sjukdom, som är en speciell form av cancer i lymf-systemet, och den andra mot leukemi hos barn.

Ett annat exempel är en rot av släktet Rauwolfia som indier-na använt som medel mot en viss form av sinnessjukdom. De substanser forskare fick fram ur den roten blev grunden till alla moderna psykofarmaka.

— Mellan 40 och 50 procent av de läkemedel vi använder kommer på ett eller annat sätt från naturprodukter, säger Gunnar Samuelsson. Det gör honom dock inte till någon anhängare av den ört-medicinering där medicinen framställs genom att man mal

en växt del till pulver eller lägger den i vatten och drar ur ett extrakt.

Tanzaniaprojektet handlar inte om att hitta nya örtmediciner. Vad forskarna i gruppen hoppas på är att med utgångspunkt från medicinmännens kunskaper om växterna hitta ämnen som kan renodlas till verksamma läkemedel.

Levande tradition

Läkemedelsväxterna spelar fortfarande stor roll i vården av sjuka i Tanzania. Olika växter anses kunna bota det mesta från förkylningar och ormbett till tumörer. Från byarna kan det vara många mil till fots till närmaste hälsostation.

Den som blir sjuk vänder sig därför i första hand till någon av de 30 000 traditionella medicinmännen. De västerländskt utbildade läkarna i landet är inte fler än 600 — och befolkningen ungefär 16 miljoner.

I naturfolkens botande av sjuka spelar den psykiska värden stor roll, med ceremonier där anhöriga och stammedlemmar deltar och den sjukas symptom anknytt till vad som hänt, till folkets traditioner och mytologi. En hel grupp ägnar sig ofta åt den sjuka, som får känna att han eller hon behövs och är viktig del av gruppen. Samtidigt kan konflikter

Medicin"männen" är ofta kvinnor som sysslar speciellt med kvinnosjukdomar. Kvinnan till vänster på bilden berättar för botanisten Mahuana hur hon använder de växter hon samlar in.

Foto: GUNNAR SAMUELSSON

mellan gruppens medlemmar lösas.

Det svensk-tanzaniska projektet gäller bara en del av hela den process som botandet kan vara — de växter som medicinmännen använder för att framställa sina mediciner.

Blandade känslor

De västerländskt utbildade tanzanierna ser med litet blandade känslor på det traditionella sättet att bota sjukdomar. Man är ofta litet generad över "konsterna" — men tror samtidigt att det finns kunskaper att hämta hos medicinmännen. Till dem som tror det hör dr Madati, som är chef för Tan-

zania statliga Kemiska Laboratoriet och som tidigare haft kontakt med Gunnar Samuelsson. Denne lyckades i sin tur intressera botanisterna professor Olof Hedberg och docent Inga Hedberg liksom farmakologen professor Sune Rosell vid Karolinska Institutet för projektet.

Med pengar från sida och från Tanzanias vetenskapliga forskningsråd kunde det hela starta. Att det finns en tanzanisk institution som deltar i projektet och som så småningom kan fortsätta på egen hand var ett villkor för Sidas stöd.

Kan ge inkomster

— Vår dröm är att hitta ett nytt läkemedel. Hittar vi bara

en ny substans som verkar så kan den bli grunden i en inhemsk tanzanisk läkemedelsindustri, en egen produktion baserad på landets egna råvaror, säger Gunnar Samuelsson.

Ett sådant resultat är av intresse för Tanzania eftersom det skulle kunna ge landet, som nu har stora ekonomiska problem, exportinkomster. Den egna tillverkningen av läkemedel är i dag mycket obetydlig.

Men arbetet kan också ge resultat på kortare sikt. Man hoppas t.ex. få fram standardiserade extrakt av inhemska läkemedelsväxter. Med sådana skulle tanzanierna kunna tillverka

svåra mediciner för eget bruk och minska den dyrbara importen.

Ett steg i den riktningen är att forskarna bland de växter de hittills samlat in funnit en rot som är nära släkt med den senegarot som har slemlösande verkan och ingår i många av våra hostmediciner.

Gruppen har också bland växterna funnit sådana som är giftiga. Därbland arter av Cro-talaria som ger svåra leverskador och dessutom kan vara cancerframkallande. I de fallen lär man mar om de tanzaniska hälsovårdsmyndigheterna.

Skall själva ta över

Några herbarieexemplar av varje växt lämnas alltid kvar hos de tanzaniska forskarna. Resten tar sedan de svenska botanisterna med sig till London för identifikation. Där finns nämligen de främsta samlingarna av afrikanska växter.

Gunnar Samuelssons uppgift är att ur de intressanta växterna, dvs. de som inte undersökts tidigare, isolera de ämnen som har en viss verkan. Det sker i intimt samarbete med farmakologen Sune Rosell, som också bedömer om nyupptäckta ämnen kan användas som läkemedel.

I Tanzania görs nu huvudsakligen preliminär undersökning av effekten hos råextrakt av växterna. Men det är meningen att tanzanierna längre fram skall arbeta parallellt med de svenska forskarna i mer avancerade delar av projektet. Syftet är alltså att tanzanierna i framtiden skall kunna ta över det hela.

Mot slutet av åttiotalet får vi veta hur det gick.

Den andra delen — att se vad den västerländska medicinen kan lära av naturfolkens förmåga att ta hand om hela den sjuka individen, bota både psykiskt och fysiskt — den återstår för andra att ta hand om.

Ingrid von Bergen